

**РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ
ДО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 378:355.14

DOI:

Вадим Рижиков, доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник науково-дослідного центру
Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Анатолій Юрков, полковник, начальник військового гуманітарно-лінгвістичного
факультету Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ
ПСИХОЛОГІВ ДО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті проведено науковий аналіз літератури щодо обґрунтування проблем педагогічного моделювання, інтерактивних форм навчання, суті та значення військової освіти сьогодення. У структурі моделі формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності наведено змістову частину професіограми (знання, навички, вміння і професійні компетентності) як кінцевого результату, який має бути сформований при ефективній підготовці майбутніх військових психологів при впровадженні в освітній процес вищого військового навчального закладу інноваційних технологій навчання. Наступним кроком щодо побудови моделі є визначення принципів, форм, методів, засобів та педагогічних умов, що сприятимуть і забезпечуватимуть викладачеві успіх у досягненні сформованої мети та виконанні поставлених завдань – змістово-практичний блок.

Ключові слова: педагогічна модель; професійна підготовка; офіцери-психологи; спеціальна військова підготовка; педагогічні умови.

Рис. 1. Літ. 6.

Vadym Ryzhykov, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Chief Researcher of the Research Center, Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Anatoliy Yurkov, Colonel, Chief of the Military Humanitarian and Linguistic Faculty of the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv

**DEVELOPMENT OF THE ESTABLISHMENT MODEL OF THE READINESS OF FUTURE
PSYCHOLOGISTS FOR RESOLVING CONFLICT SITUATIONS IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY**

The paper analyzes the literature on substantiating the issues of pedagogical modeling, interactive forms of educating, the essence and significance of the current military education.

In the structure of the model of the establishment of the readiness of future psychologists for professional activity in the Armed Forces of Ukraine, the content part of the professionogram (knowledge, skills, abilities and professional competencies) is given as the final result, which should be formed with the effective training of future psychological officers during introducing innovative training technologies into the educational process of a higher military educational institution.

The next step in building a model is to determine the principles, forms, methods, assets and pedagogical conditions that will contribute and ensure the teacher's success in achieving the established goal and completing the tasks set – a content and practical unit.

The effectiveness of the establishment model of the readiness of future psychologists for professional activity in the Armed Forces of Ukraine depends on properly selected and developed pedagogical conditions.

The didactic content of the model of the establishment of the readiness of future psychologists for the professional activity in the Armed Forces of Ukraine is the business (role) game that was conducted at the third practical lesson "Organization of internal service, everyday life and activities of military unit" after listening to a lecture. "Organization and management of the staff service of troops in units of the Armed Forces of Ukraine".

The model of the establishment of the readiness of future psychologists for professional activity in the Armed Forces of Ukraine ensures the adequacy of an integral educational process, which should take place throughout the entire period of cadets (students) training in a higher military educational institution of tactical level, applying the entire set of methods, forms, means of training, education.

Keywords: pedagogical model; professional training; officers-psychologists; special military training; pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Глобальні зміни у світовому безпековому середовищі загалом та Збройних Силах України зокрема, диктують оновлені підходи до військової освіти та підготовки фахівців у сфері оборони. Проблематика врегулювання

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

конфліктних ситуацій у професійній діяльності майбутніх військових психологів набуває актуальнішого значення в умовах ведення бойових дій на території нашої держави і тих трансформацій, які відбуваються під егідою НАТО. Пріоритетним у цьому науковому полі є проектно-центрований підхід до розроблення моделі формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове обґрунтування проблем педагогічного моделювання досліджували С. Архангельський, Г. Балл, В. Биков, О. Дахін, В. Загвязинський, Ю. Конаржевський, Н. Кузьміна, Н. Тализіна, В. Штофф. У працях моделювання пов'язане із дослідженням педагогічних явищ за допомогою відображення понятійних, процесуальних, структурних і концептуальних характеристик та окремих аспектів освітнього процесу в межах визначеного соціокультурного простору на загально-освітньому, професійно орієнтованому рівнях.

Сутність запропонованої моделі спрямована на забезпечення адекватності цілісного освітнього процесу, який має відбуватися протягом усього періоду навчання курсантів (студентів) у вищому військовому навчальному закладі тактичного рівня, з використанням усього комплексу методів, форм, засобів навчання, виховання.

Метою статті є розробити педагогічну модель формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Реалізація моделі формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності в теоретичній підготовці як складовій системи професійної підготовки майбутнього військового психолога можлива на основі використання інноваційних педагогічних технологій в забезпеченні правильної постановки справи професійної підготовки військовослужбовців тактичного рівня у поліпшенні якості підготовки і економії засобів і ресурсів. Педагогічну модель ми розглянемо на прикладі інноваційних програм навчальних дисциплін “Основи військового управління (у т.ч. штабні процедури НАТО)”, “Управління повсякденною діяльністю підрозділів”. Експериментальна частина дослідження педагогічної моделі проводилась серед курсантів та студентів майбутніх військових психологів у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса

Шевченка. За основу при реалізації означеної моделі ми використовували теорію поетапного формування розумових здібностей, розроблену і успішно впроваджену П. Гальперінім, Н. Тализіною [1; 2; 5].

Фрагмент практичного заняття у формі рольової гри № 3 “Організація внутрішньої служби та побуту в підрозділі” у формі ділової (рольової) гри проводиться після прослуховування лекції “Організація та керівництво службою військ у підрозділах Збройних Сил України”.

Підготовчий етап ділової гри

Учасники ділової гри: Навчальна група: всі ВОС.

Керівник ділової гри: викладач, який веде практичні заняття

Керівник: вибирає учасників гри із курсантів (студентів) навчальної групи (підрозділу); проводить інструктивну нараду з учасниками гри, на якій повідомляє особливості та суть внутрішньої служби і побуту у військовому підрозділі; розподіляє учасників гри за групами відповідно до штатного розкладу військового підрозділу (роти).

Завдання: провести максимально наближено до реальної діяльності військовослужбовців відповідно посад за штатним розписом військового підрозділу (роти) організацію та керівництво внутрішньої служби і побуту в підрозділі.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, курсанти повинні:

знати: основи бойової та мобілізаційної готовності підрозділів; зміст документів командира підрозділу з питань бойової та мобілізаційної готовності та порядок їх розробки та ведення; основи організації бойової підготовки у підрозділі; форми та методи проведення індивідуальної й колективної підготовки військовослужбовців і підрозділів; порядок оцінювання, обліку і звітності з бойової підготовки; основи організації служби військ у підрозділі; порядок розробки та ведення службової документації; основи організації внутрішньої та вартової служби; основні принципи та способи забезпечення життєдіяльності; коротку характеристику середовища існування;

вміти: здійснювати заходи з підтримання постійної бойової готовності; вести плануючі документи з бойової готовності та з мобілізаційної роботи; організувати та здійснювати заходи бойової і індивідуальної підготовки; організувати та здійснювати заходи служби військ у підрозділі (частині), приймати посаду; організувати режим секретності; охорону державної таємниці; розробляти, користуватись службовими

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

документами; обирати ефективні засоби нормалізації виробничого середовища і трудового процесу.

Ділова гра нині в освітньому процесі ВВНЗ та ЗВО (ВНП) – це імітація реальної професійної діяльності військового психолога. Професійна діяльність військового психолога пов'язана з екстремальними умовами. Характерні ознаки ділових ігор, що застосовані нами у формуванні готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності, такі: наявність проблеми, мети, завдань; скорочення масштабу часу; розподіл і розігрування ролей; наявність ситуацій, що послідовно розв'язуються, кількох етапів гри; формування самостійних рішень курсантів (студентів); наявність системи стимулювання; урахування можливих перешкод; об'єктивність оцінювання результатів гри; підбиття підсумків[3; 4; 6].

Змістова частина заняття

1. Вимоги керівних документів Збройних Сил України організації внутрішньої служби в підрозділі.

2. Порядок організації та несення служби добовим нарядом у підрозділі.

Змістова частина рольової гри

Вступ (10 хвилин) включає такі форми роботи: прийняти доповідь командира про готовність групи до заняття, перевірити наявність особового складу, довести до відома особового складу тему та мету заняття, показати керівні документи, що стосуються конкретної теми заняття, довести особовому складу, що лекція є базовою для засвоєння матеріалу.

Розподіл учасників гри відповідає штатно-кількісному укомплектуванню навчальної групи (підрозділу) вищого військового навчального закладу.

Підґрунтям для розробки моделі є професіограма, та педагогічні умови формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності.

Під педагогічними умовами ми розуміємо таке освітнє середовище і такі чинники, які забезпечують ефективність організації освітнього процесу військового навчального закладу. До педагогічних умов формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності ми відносимо (Див. рис. 1):

- моделювання професійної діяльності військового психолога на підставах організаційно-практичної методики вибору, систематизації,

розкриття змісту навчального матеріалу при практиці проведення курсантами (студентами) мінілекцій в освітньому процесі військового навчального закладу;

- моделювання практичних ситуацій професійної діяльності військового психолога на засадах проблемності для формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності за допомогою інтерактивних методів навчання (рольові та ділові ігри, метод мозкового штурму);

- організація самоосвіти майбутніх військових психологів з метою розвитку навичок роботи з різними джерелами інформації, аналітичних і творчих здібностей та самостійності.

У моделі формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності виділяємо чотири основних складових (блоки): цільовий, змістово-практичний, функціональний і діагностично-результативний блоки, які забезпечують можливість більш чітко уявити цілеспрямований процес військової підготовки майбутніх офіцерів-психологів.

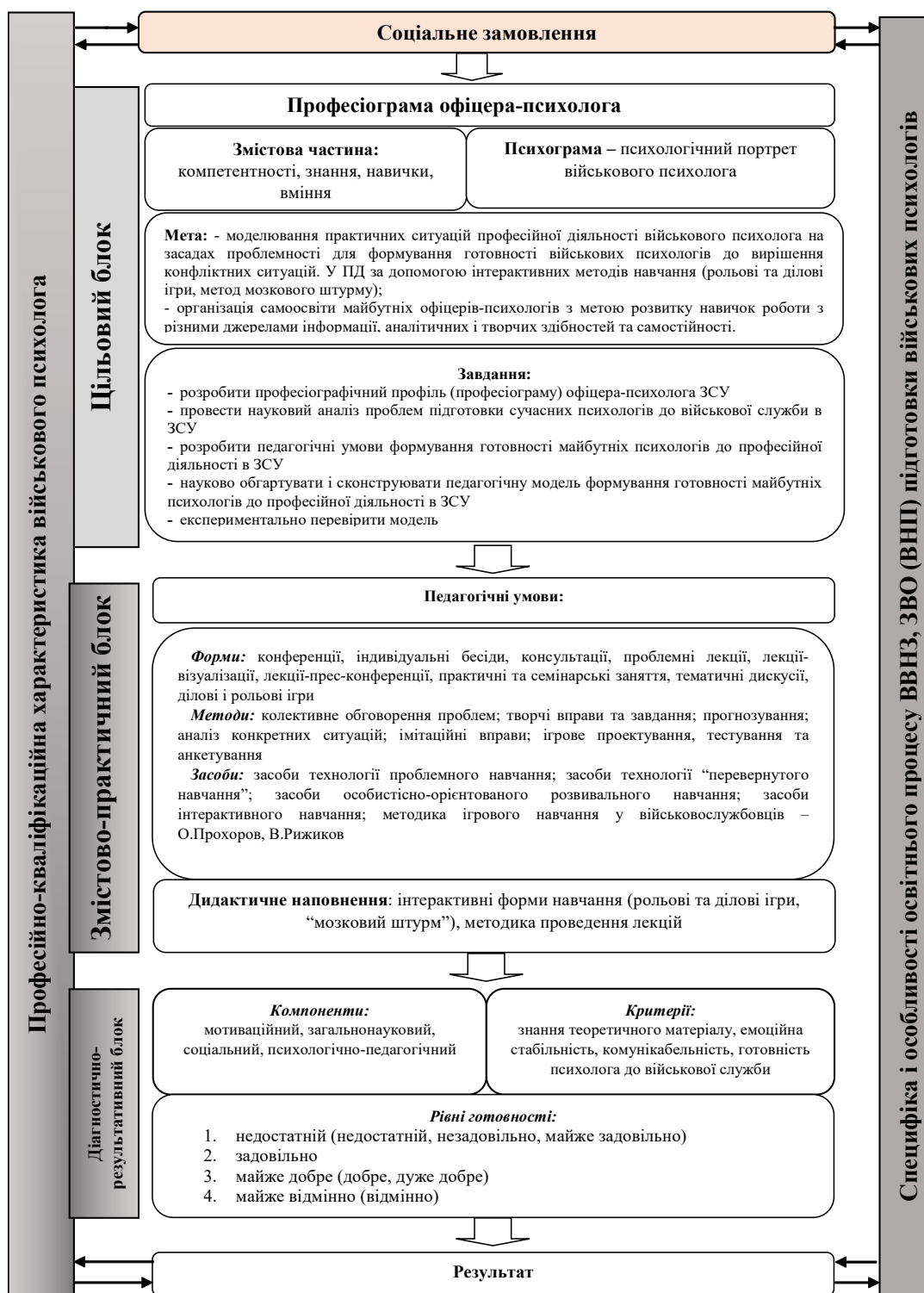
У цільовому блоці сформульовано мету моделі – готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності. Досягненню поставленої мети моделі сприятиме дидактичне наповнення (інтерактивні форми навчання), покликане забезпечити досягнення значних успіхів у виконанні професійних завдань.

Опираючись на вищезазначене, *під моделлю формування готовності військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності розуміємо цілісний системний педагогічний процес, в якому сукупність принципів, форм, методів, засобів і створення відповідних педагогічних умов, спрямованих на набуття військовими психологами професійної військової готовності для можливості виконання своїх професійних обов'язків в екстремальних умовах, надання психологічної допомоги і повноцінного виконання бойового завдання військового психолога у військових операціях.*

Однією з основних умов є відповідність побудованої моделі науково-педагогічним нормам і сучасним вимогам до професії військового психолога.

Модель формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності як педагогічна категорія побудована на основі ієрархічної залежності структурних компонентів цілісної системи фахової підготовки

**РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ
ДО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Рис. 1. Модель формування готовності майбутніх військових психологів до вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності

військовослужбовців. Сфера професійної діяльності військового психолога розглядається з позицій сучасних тенденцій глобалізації соціально-економічних процесів, системи та

структури професійних завдань і специфіки реалізації професійних соціально значущих завдань військового психолога при виконанні військового обов'язку в екстремальних та

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

бойових умовах, а також психологічної реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій.

Висновки. Модель формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності розглянута як процес, який включає шляхи досягнення поставленої мети і має певну структурну організацію. Основними структурними компонентами розробленої моделі є: мета, змістовий складник, професіо- і психограма, принципи, методи, форми, прийоми, компоненти, критерії, результат. Дієвість моделі забезпечують педагогічні умови і дидактичні принципи. Усі структурні компоненти моделі спрямовані на формування достатнього і високого рівнів сформованості готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності.

Рациональне застосування ігрових методів сприяє позитивній зміні рівнів активності курсантів (студентів) ВВНЗ та ЗВО (ВНП): від репродуктивного через пошуковий до творчого. Тут допомагає логічне застосування означених методів від більш простих (ігри-вправи) до складних (рольові). Ігрові методи впливають на розвиток логічного мислення, теоретичних знань, практичних умінь і навичок, самостійності та самоосвіти, колективного співробітництва.

Практична реалізація вимог воєнної доктрини, переведення військового будівництва і підготовки військ на якісні параметри в багатьох випадках залежить від психологічної перебудови стилю професійної поведінки офіцерських кадрів, оволодіння новими методами роботи з людьми

Результативний компонент моделі спрямований на досягнення належного рівня розвитку формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності у Збройних Силах України.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці практичних комплексів забезпечення змісту моделі формування готовності майбутніх військових психологів до врегулювання конфліктних ситуацій у професійній діяльності в процесі спеціальної військової підготовки у ВВНЗ ЗВО (ВНП).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин П. Я. Талызина Н. Ф. Формирование знаний и умений на основе теории поэтапного усвоения умственных действий. Москва : МГУ, 1970. 180 с.
2. Гальперин П. Я. Развитие исследований по формированию умственных действий. *Психологическая наука в СССР*. Москва, 1959. Т. 1.
3. Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому процесі військових навчальних закладів

провідних країн-членів НАТО і України: колективна моногр. / за заг. ред. д. пед. н. В.С. Рижиков; Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ : Науково-дослідний центр Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2018. 320 с.

4. Методика впровадження дидактичних та рольових ігор в освітній процес військової освіти як практика прийняття рішень в умовах обстановки, наближеної до бойової / В.С.Рижиков, К.С.Горячева. *Молодь і ринок. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*. №8 (163) серпень 2018. С.32 – 38.

5. Талызина Н. Ф. Теория планомерного формирования умственных действий сегодня. *Вопросы психологии*. 1993. № 1. С.92–101.

6. Ryzhykov V., Bakhov I., Kolisnyk O. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*; Vol. 7, No. 4.38 (2018): Special Issue 38 S.45–49.

REFERENCES

1. Galperin, P. Ya. & Talyzina, N. F. (1970). Formirovanie znanii i umeniy na osnove teorii po etapnogo usvoeniya umstvennykh deystviy [Formation of knowledge and skills based on the theory of gradual assimilation of mental actions]. Moscow, 180 p. [in Russian].
2. Galperin, P. Ya. (1959). Razvitiye issledovaniy po formirovaniyu umstvennykh deystviy [Development of research on the formation of mental actions]. Moscow, Vol.1. [in Russian].
3. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii ta metodyky v osvithnomu protsesi viiskovykh navchalnykh zakladiv providnykh krain-chleniv NATO i Ukrainy (2018). [Innovative pedagogical technologies and methods in the educational process of military educational institutions of leading NATO member countries and Ukraine]. (Ed.). V.S. Ryzhykov; Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 320 p. [in Ukrainian].
4. Ryzhykov, V.S. & Horiacheva, K.S. (2018). Metodyky vprovadzhenia dydaktychnykh ta rolovykh ihor v osvithni protsess viiskovoi osvity yak praktyka pryiniattia rishen v umovakh obstanovky nablyzhenoi do boiovoi [Methods of introducing didactic and role-playing games in the educational process of military education as a practice of decision-making in a situation close to combat]. *Youth & market*. No.8 (163). pp.32 – 38. [in Ukrainian].
5. Talyzina, N. F. (1993). Teoriya planomernogo formirovaniya umstvennykh deystviy segodnya [The theory of the systematic formation of mental actions today]. *Psychology issues*. No. 1. pp.92–101. [in Russian].
6. Ryzhykov, V. & Kolisnyk, O. (2018). Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*; Vol. 7, No. 4.38. Special Issue 38. pp.45–49. [in English].

Стаття надійшла до редакції 15.07.2021